

**TÜRKİYE’NİN BEŞİNCİ PERİYODİK RAPORUNUN
İNCELENMESİNE İLİŞKİN OLARAK
İŞKENCEYE KARŞI KOMİTE’YE ALTERNATİF (GÖLGE) RAPOR**

CİNSEL ŞİDDETLE MÜCADELE DERNEĞİ TARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR

05.06.2024

80th Session of the Committee Against Torture (8 – 24 July 2024)

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği Hakkında

Cinsel Şiddetle Mücadele Derneđi¹ (CŞMD) 2014 yılından beri tecavüz kültürü ve cinsel/cinselleştirilmiş şiddet ile ilgili farkındalık yaratmayı, cinsel şiddetin daha görünür kılınması için atölyeler düzenlemeyi, destek hizmetlerini sunan kurumların personellerine yönelik kapasite geliştirici faaliyetler düzenlemeyi ve tecavüz kültürünü değiştirip yerine onay kültürünü yerleştirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte ulusal düzeyde gerçekleşen ve cinsel şiddet alanında hak ihlali oluşturan konularda kanıt temelli ulusal ve uluslararası raporlamalar yapmaktadır.

¹ <https://cinselsiddetlemucadele.org/>

Rapor Hakkında

Bu rapor cinsel şiddet suçlarına ilişkin davalar bakımından Türkiye'nin İşkenceye Karşı Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini konu almaktadır. Raporda Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği tarafından Sözleşmenin 2, 4, 10, 13, 14 ve 16. maddeleri vurgulanarak, Türkiye'nin sözleşmeyi uygulamasında hangi yükümlülüklerini yerine getirmediği detaylı olarak incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında Fethiye davası yargılamasında gerçekleşen eylemler Sözleşme maddelerine göre sınıflandırılarak aktarılmıştır. Madde madde yapılan bu analizin ardından, cinsel şiddet suçlarına ilişkin yargılamalarda ortaya çıkan genel örüntülerden hareketle işkenceye katkıda bulunan etkenlere ve işkencenin sonuçlarına dair değerlendirmeler yapılmıştır. Bu kapsamdaki talep ve önerilere ise en sonda yer verilmiştir. Bu raporda "mağdur" tanımı yerine "hayatta kalan" tanımı kullanılacaktır. ²

Bu yapılandırma ışığında, okuyucu için anlamayı kolaylaştırmak amacıyla aşağıdaki içindekiler tablosu hazırlanmıştır:

²Bu terim derneğin mağdur yerine kullandığı terimdir. Bu terimin öznelere güçlendirici olduğu düşünülmektedir. Ancak raporun hukuki niteliği gereği süreçleri net ifade etmesi için mağdur ifadesi de rapor içerisinde kullanılmıştır. Ayrıca Bkz: "Bir kişinin cinsel şiddet deneyimlemiş olarak "mağdur" veya "hayatta kalan" olarak tanımlanması öncelikle ilgili kişinin tercihi/kendi kendini tanımlamasına bağlıdır. BM personeli bu tercihleri saygıyla karşılamalıdır. Terimin kullanıldığı bağlam değişebilir. Örneğin, bir kişinin uluslararası hukuk ihlali veya suç mağduru olduğunu belirtirken "mağdur" terimi düzenli olarak kullanılır. Cinsel şiddet mağdurları, doğrudan şiddete maruz kalan bireyler olduğu kadar dolaylı olarak etkilenenler (örneğin, CRSV sonucu doğan çocuklar) da olabilir. "Hayatta kalan" terimi, cinsel şiddet deneyimlemiş bir bireyin iyileşme süreciyle daha sık ilişkilendirilir, çünkü bu terim, kişinin kendi gücünü ve dayanıklılığını ima eder. Birleşmiş Milletler bünyesinde bu iki terimden birinin kullanımına dair genel bir anlaşma yoktur. Her iki terim de aynı anda ve birbirinin yerine kullanılabilir." United Nations Preventing and Responding to Conflict-Related Sexual Violence, sf.5

İÇİNDEKİLER

I. Genel Özet	5
II. İşkencenin Tanımı (Madde 1)	7
III. İşkenceyi Önleme Yükümlülüğü (Madde 2).....	10
IV. İşkenceyi Suç Sayma Yükümlülüğü (Madde 4).....	11
V. Fethiye Vakasında Tespit Edilen Sistemik Sorunlar ve İşkencenin Önlenmesinde Personelin Eğitiminin Rolü (Madde 10).....	13
VI. Re’sen Soruşturma ve Mağdurların Şikayet Haklarının İhlali Dahilindeki Olaylar: Etkili Soruşturma Yürütülmemesi (Madde 12 ve 13).....	15
a. Soruşturma sürecini etkisi hale getiren pratikler	17
VII. Sistemik Şiddet ve İhmal Örüntüleri Nedeniyle Hayatta Kalanların yeterli Telafiye Ulaşamaması (Madde 14)	20
a. Hayatta kalanların adalet, rehabilitasyon ve destek hizmetlerine erişimde karşılaştıkları	21
VIII. İşkenceye ve Kötü Muameleye Katkıda Bulunan Etkenler	23
a. İşkencenin yaygınlaşmasına katkıda bulunan altta yatan faktörlerin analizi / Sosyo-politik, ekonomik ve kültürel etkenler	23
b. Hesap verebilirlik mekanizmalarının eksikliği ve cezasızlık	24
IX. İşkencenin Sonuçları.....	25
a. Hayatta kalanlar üzerindeki fiziksel, psikolojik ve sosyal sonuçları.....	25
b. Toplum üzerindeki etkiler.....	26
X.Talep ve Öneriler	28
Ek:Yargılama pratikleri açısından benzer davalar	30

KISALTMALAR

ÇŞMD - Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği

CRSV - Çatışma ile İlişkili Cinsel Şiddet

CEDAW - Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

AİHM-Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi)

BM - Birleşmiş Milletler

TCK - Türk Ceza Kanunu

STÖ- Sivil Toplum Örgütler

I. Genel Özet

Türkiye’de cinsel şiddetten hayatta kalanlar ihtiyaç duydukları desteklere erişememektedirler. Türk Ceza Kanunu, ilgili mevzuat, iç yönergeler, ulusal eylem planları gibi düzenlemeler olsa da cinsel şiddetten hayatta kalanlar adalete erişmekte zorluklar çekmektedir. Adalete erişmekte zorluk çekilmesinin en temel görünüm yerleri dava dosyaları olmaktadır. Bu sebeple cinsel şiddet konusunda 10 yılı aşkın süre devam eden ve toplumda Fethiye Davası olarak bilinen dava dernek tarafından Türkiye’deki yargılama pratiklerinde karşılaşılan yapısal şiddeti göstermek için detaylı şekilde incelenerek raporlaştırılmıştır. Bu raporda yer alan uygulamalar tekil uygulamalar değil, Türkiye’de yürütülen cinsel şiddet davalarında sıklıkla karşılaşılan ve bir kısmı cezasızlıkla sonuçlanan davalarla benzerlik taşımaktadır.

On yılı aşkın bir süreye yayılan ve önemli bir hukuk mücadelesini ifade eden Fethiye Davası, cinsel şiddet vakalarının Türkiye’deki adli çerçevede ele alınışındaki önemli sistemik sorunları ortaya koymaktadır. Bu dava, cinsel şiddetten hayatta kalanların sıklıkla karşılaştığı uzun süreli hukuki mücadelelere ışık tutmakla kalmayıp aynı zamanda hukuk sistemindeki cinsiyetçi, ayrımcı, damgalayıcı, cezasız bırakan, “mağdurları” suçlayıcı uygulamalara, mahkemelerin uyguladığı yapısal şiddete, destek sistemlerinin yetersizliğine, kamu personelinin cinsel şiddete dair eğitimlerinin eksikliğine, toplumun inançlarının mahkemelerden çıkan kararları doğrudan etkilediğine ilişkin eleştirel bir çalışma niteliği taşımaktadır.

Fethiye sahil kasabasında bir kaplıcada 26.06.2007 yılında ortaya çıkan bu dava, ilk kez 17 yıl önce yargılama organlarına bildirilen birden çok kişinin gerçekleştirdiği cinsel saldırı³ eylemlerini içermektedir. Hayatta kalan B.A. bu kaplıcaya erkek arkadaşı M.K. ile birlikte gitmiştir. Kendisine ikram edilen şeftali suyu içerisine hareketsiz kalmasını sağlayacak bir ilaç karıştırılmıştır. B.A. (Bundan sonraki kısımda “hayatta kalan’ olarak anılacaktır.) şeftali suyunu içtikten sonra otel odasına çıkmış ve uyumuştur. Maruz bırakıldığı şiddeti olaylardan 6-7 ay sonrasında parça parça hatırlamaya başlamıştır.

³ Teknik terimlerle, Türk Ceza Kanunu'nun 102. Maddesi'nde tanımlandığı üzere, "cinsel saldırı" başka bir kişinin bedensel dokunulmazlığını ihlal etmeyi kapsar, bu ihlale organ veya sair cisim sokulması da dahildir. Tecavüzün de bu suç kategorisine girdiğini ve bu düzeye ulaşmayan diğer cinsel davranışları da içerdiğini belirtmek önemlidir.

Bu davada toplam fail sayısı çocuklar dahil 9 kişidir. Ancak faillerden biri savcılığa bildirilmesine rağmen savcılık tarafından gerekli araştırma yapılmamış ve bu fail dosyaya şüpheli sıfatıyla eklenmemiştir. Yargılama 6 yetişkin 2 çocuk toplamda 8 fail üzerinden gerçekleştirilmiştir. Faillerin tecavüz mitlerindeki⁴ tipolojiye uymaması, hepsinin toplumda saygın görülen kişiler ve statü sahibi olmaları, içlerinde kamu görevlilerinin bulunması dava dosyası devam ederken hayatta kalanın inandırıcılığını azaltan bir durum olarak aktarılmıştır. Dava dosyasından anlaşıldığı üzere failler birbirlerini farklı yakınlık derecelerinde tanımaktadır. Suçlamaların ciddiyetine rağmen, yargı süreci 10 yılı aşan bir sürede gerçekleşmiş, etkili soruşturma yürütülmemiş ve deliller toplanmamıştır.

Yürütülen yargılama sonucunda tüm failler hakkında beraat kararı çıkmıştır. Bu husus Anayasa Mahkemesi'ne taşınmış, Anayasa Mahkemesi olaydan yaklaşık 14 yıl sonra 2022 yılında emsal teşkil edecek şekilde savcılığın eksik soruşturma yürüttüğüne karar vererek başvuran açısından Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 17. Maddesi dahilinde kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin karar vermiştir.

Cinsel şiddet suçlarının işkence veya zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele tanımı içinde değerlendirilmemesi ve buna uygun biçimde suç haline getirilmemiş olması, Devletin işkenceyi önleme yükümlülüğü kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemiş olması sonucunu doğurmakta ve bu suçlarda ya yargılama aşamasına gelmeden olay kapatılmakta, ya da açılmış olan davalar cezasızlık ve veya mağdurun yeterli bir telafiye erişememesi ile sonuçlanmaktadır. Bu kapsamdaki sorunların ve eksikliklerin analizi sözleşme maddelerinden hareketle ve Fethiye davasındaki olaylar temel alınarak Komiteye sunulmaktadır.

⁴ Tecavüz mitleri nelerdir? Bkz: <https://www.ourresilience.org/what-you-need-to-know/myths-and-facts/> Olay özelinde ise bu mitlerde yer aldığı şekilde toplum genellikle tecavüz faillerinin yabancı insanlar olduğunu, eğitimsiz ve statü sahibi insanlar olmadıklarını vb. düşünür.

II. İşkencenin Tanımı (Madde 1)

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi⁵ Madde 1 İşkenceyi: “ bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan herhangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren herhangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz” şeklinde tanımlar. Cinsel şiddet ise güç ve hiyerarşilerden kaynaklanan, cinselliğin bir cezalandırma aracı olarak kullanıldığı bir işkence türü sayılabilir; “Cinsel şiddet, onay almaksızın, onay inşa ederek veya onay almanın söz konusu olamayacağı durumlarda kişinin/kişilerin uyguladığı, cinselliğe yönelik teşebbüs ve tehdit içeren her türlü eylem, davranış ve müdahaleyi tanımlar.⁶ Cinselliğin araç olarak kullanıldığı ya da kişinin cinsiyetini, cinsel kimliğini, cinsel yönelimini, toplumsal cinsiyetini veya toplumsal cinsiyet ifadesini hedef alan, onayın var olmadığı, istenmeyen, gerçekleşmiş, teşebbüs edilmiş, tehdit boyutunda kalmış eylem ya da davranışlardır. Cinsel şiddete yönelik gözdağı, şantaj ve farklı tehdit davranışları da bu kapsama dahildir. Bu eylem bir kişinin bedensel ve/veya cinsel bütünlüğüne yönelik bir müdahale de olabilir. Örneğin cinsel sağlığı tehdit eden bir müdahale, üreme sağlığı ile ilgili ilaç ve hizmetlere erişimin engellenmesi, cinsiyet kimliğine karşı yapılan zorunlu operasyonlar gibi. Kişi alkol veya uyuşturucu etkisi altında ise, bedensel veya zihinsel/ruhsal olarak onay vermekte yetersiz durumda ise, kişinin ilaç vb. madde ile direnci kırıldı ise, çocuk ise (18 yaşın altında ise); hayvan ise onay almak söz konusu olamaz.” Bu tanımlara göre tecavüz hem bir insanlık suçu hem de işkencedir. Çünkü bu suçun işlenmesinde ortaya çıkan eylemler ve sonuçlar, insan onuruna, bedensel bütünlüğe ve ruhsal sağlığa ciddi şekilde zarar verir. İstatistiklere göre kadınların daha çok cinsel şiddete maruz bırakılması aynı zamanda bir grubu sindirmek, aşağılamak ve kontrol

⁵ Raporun devamında kısaca “Sözleşme” olarak anılacaktır.

⁶ Bu tanım raporu sunan derneğin cinsel şiddeti tanımlamak için kullandığı tanımdır. Cinsel şiddet ulusal mevzuatta yalnızca cinsel saldırı suçu olarak sınırlı şekilde tanımlandığından bu sınırlı tanımla yetinilmemiştir.

altına almak için, bir grubu (kadınları) cinsiyetleri nedeniyle hedef aldığı için ulusal mevzuatta Medeni Yasada, Türk Ceza Kanunu (TCK) madde 216/2'de, uluslararası hukukta ise Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde, Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar sözleşmesi 14. maddede, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinde (CEDAW) tanımlanmıştır. İşkenceye Karşı Komite, tecavüzü genellikle işkence veya zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza olarak değerlendirmektedir.⁷ Tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimleri, fiziksel ve psikolojik acıya neden olan eylemler olarak işkence kapsamında ele alınmaktadır. İşkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezayı tanımlayan Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşmesi'nin 1. maddesi, bu tür eylemlerin yasal tanımını sağlamakta, 4. maddesi ise işkencenin suç olarak düzenlenmesi yükümlülüğünü getirmektedir. Buna karşılık sayılan sebeplerden dolayı tecavüz iç hukukta açıkça bir işkence biçimi olarak tanınmadığından, raporlama için seçilen davada yargılama sürecine geçildiğinde gerekli özen gösterilmeyerek etkili soruşturma yürütülmemesi, delillerin toplanmaması, delillerin karartılması, faillerin profilleri sebebiyle mahkemenin bu suçun bu failer tarafından işlenemeyeceğine ilişkin önyargıları ve davanın uzun sürmesi sebepleriyle işkence faileri cezasız kalmıştır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanununda cinsel/ cinselleştirilmiş şiddet başlığı, ilgili kanunun 102,103,104 ve 105 maddelerinde Cinsel Saldırı, Cinsel Taciz, Çocukların Cinsel İstismarı ve Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçu başlıklarıyla düzenlenmiştir. Bu raporlamada, sayılan suçlar içinde madde 102 kapsamında yetişkinlere yönelik cinsel saldırı suçu esas alınmıştır. 102. Maddeye göre:

“(1) Cinsel davranışlarla bir kimsenin vücut dokunulmazlığını ihlâl eden kişi, mağdurun şikâyeti üzerine, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel davranışın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Fiilin vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on iki yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin eşe karşı işlenmesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın yapılması mağdurun şikâyetine bağlıdır.(...)”

⁷Bkz: İşkencenin bir türü olarak tecavüz: İşkenceye karşı komitenin deneyimleri-Gaer, Felice.

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/SR/RapeReport/Others/204-gaer-general.pdf>

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. 102. Maddede suçun cezasını ağırlaştırıcı birtakım sebepler öngörülmüştür. Bunlar arasında yer alan “Mağdurun beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde cinsel saldırı” ibaresi, 2014 yılında değiştirilerek madde metninden çıkarılmıştır.

III. İşkenceyi Önleme Yükümlülüğü Dahilindeki Olaylar (Madde 2)

Madde 2’de devletin işkenceyi önleme yükümlülüğü tanımlanmıştır buna göre; “Taraflar Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.”, diyerek taraflar devletlere işkenceyi önlemek için geniş çaplı bir sorumluluk yüklemiştir. Bu bağlamda Fethiye Davası’nın 14 yıl sürmesinin, sanıkların yapılan yargılama sonrasında beraat almaları, hayatta kalanın adalete erişememesi madde 2 dahilinde ihlal oluşturmuştur. Buradan hareketle;

Fethiye Davası'nın yargılama süreci boyunca, adli ve idari makamlar tarafından açıkça görülecek şekilde ihmal ve şiddet örüntüleri ortaya çıkmıştır. Bu örüntülerden kasıt, bu davada yer alan yapısal şiddete yönelik eylemlerin kendisini diğer cinsel şiddet davalarında gösteriyor olmasıdır. Bunlar temelde mağduru suçlayıcı ve fail erkeklerin doğal masumiyetlerine yönelik tecavüz mitlerinin örüntüleridir. Faillerin özellikle hayatta kalanla doğrudan bir ilişkiye sahip olduğu davalarda yargının taraflı bakışı, bu taraflı bakış sebebiyle yargının tecavüz mitlerini beslemesi, cinsel şiddetin yabancı kişilerden yöneleceğine dair yargısal ve toplumsal inanç, onay kültürünün ikili ilişkilerde ve adalet sisteminde yer almaması, hayatta kalanların bedenlerinde fiziki bulgu olmaması ya da olay anında ses çıkarmamaları sebebiyle inandırıcılıklarının zedelenmesi, hayatta kalanların maruz bırakıldıkları şiddeti yargılama sürecinde tekrar tekrar mahkeme salonlarında anlatmaya zorlanmaları, cinsel saldırı esnasında hayatta kalanların tepki vermemesi sebebiyle cinsel saldırıya dair onaylarının olduğu inancı, faillerin statü sahibi olmaları sebebiyle bu tür suçları işlemeyeceklerine ilişkin avukat savunmaları ve yargının hayatta kalanlara yönelik sorgulayıcı sürekli şüphe içeren tavırları örnek gösterilebilir. ⁸

⁸ Bu tür örüntülerin gerçekleştiği bazı olaylar ve haber içerikleri:

1. Hakimden müşteki kadına soru: Bir devlet hastanesinde asistan doktorluk yapan S.E. aynı hastanede çalışan hemşire H.Z.’ye cinsel saldırıda bulunmuştur. Cinsel saldırı sebebiyle açılan bir dava dosyasının duruşmasında, müşteki kadına hakim tarafından cinsel saldırı esnasında bağırıp bağırmadığı sorulmuştur. Cinsel saldırı esnasında bağırmanın mı? <https://bianet.org/haber/hakimden-musteki-kadina-cinsel-saldiri-sirasinda-bagirdinmi-288728>,

2. Hakimden müştekiye soru: Cinsel saldırı esnasında neden bağırmadın?

<https://toplumsalcinsiyetvehukuk.com/neden-bagirmadin/> Kilis şehrinde yürütülen Kilis Ağır Ceza

Mahkemesi’nin 2019/484 Esas sayılı dosyasında müşteki kadın sevgilisi tarafından kendi evinde cinsel saldırıya maruz bırakılmıştır. Eve sevgilisini kadının alması sebebiyle mahkeme kadına karşı oldukça taraflı bir tutum

IV. İşkenceyi Suç Sayma Yükümlülüğü (Madde 4)

Belirtildiği gibi bu davada yargılama 14 yıl sürmüştür, suçun ilk bildirildiği tarih rapor tarihinden 17 yıl öncesidir. Sözleşme'nin 4. maddesinde taraf devletlere işkenceyi suç sayma yükümlülüğü verilmiştir. Bu bağlamda, öncelikle bu davaya konu örnekte olduğu gibi tecavüzün belirli bir biçimde ve yoğunlukta işlenmesi halinin işkence veya kötü muamele kapsamına alınmaması bu yükümlülüğün yerine getirilmediğinin göstergesidir. Bunun Türk Ceza Kanununun İşkence suçunu düzenleyen 94 veya Eziyet suçunu düzenleyen 96. Maddesi kapsamında yapılması ya da Cinsel Saldırı suçunu düzenleyen 104. Maddeye bir ağırlaştırıcı hal eklenerek gerçekleştirilmesi mümkündür. Bu eksikliğin sonucunda, somut örnekte, bir kadının birden fazla kişinin cinsel saldırısına maruz bırakılması, dava dosyasının 14 yıl boyunca sonuçlanmaması veya dosyada delillerin toplanmaması, işkence suçunu ciddiye almama veya işkence suçunun etkin bir şekilde soruşturulmaması gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu durum, işkenceye karışan kişilerin veya kurumların cezasız kalmasına neden olmuş, sanıklar beraat almış, yargılamayı yapan kişi ya da kurumlar sürenin uzunluğu ya da delillerin toplanmaması sebebiyle herhangi idari bir yaptırıma uğramamış ve bu da sözleşmenin 4. maddesine aykırılık teşkil etmiştir. Bir noktada tecavüzü bir işkence olarak saymamak ve yargılamayı hayatta kalanın adalet ihtiyacını gözetmeden uzatmak ya da bitirmemek, delillerin gecikmesizin toplanmaması işkenceye karışan kişileri cezasızlığa götürerek 4. maddeyi ihlal etmiştir.

sergilemiştir. Mahkeme tarafından hayatta kalanın ifadesi alınırken "Tecavüze uğrarken neden Bağırmadın?" sorusu sorulmuştur. Bu dosyada da sanık beraat etmiştir. Benzer dosyalarda etkin soruşturma yürütmediği gerekçesiyle kaç savcı hakkında yasal ya da idari işlem yapıldığı belli değildir.

3. Bu davada Jinekoloji doktoru olan failin kendi muayenehanesine gelen kadın hastalarını çeşitli şekillerde cinsel saldırıya maruz bıraktığı müşteki ifadeleriyle ortaya çıkarılmıştır. Failin Jinekolog olması ve fail avukatlarının failin itibarlı biri olmasına yönelik savunmaları: Bir hayatta kalan duruşmaları aktarıyor. "Duruşmalara 30-40 kişi geliyorlardı. Bir cinsel saldırı failini, alanında tanınmış, nüfuzlu avukatların bu kadar canhıraş savunacağını düşünmemiştim. Sanık avukatları aslında bir savunma yapmadı, duruşmalar daha çok bize saldırı şeklinde gerçekleşti. Bizim başarılı bir insana iftira atmaya çalıştığımızı savundular."

<https://www.indyturk.com/node/208056>

Fethiye Davası'ndan ilk etapta kovuşturmayaya yer yok kararı veren savcılar hakkında B.A. şikayette bulunmuş ancak bir sonuç alamamıştır. İlgili savcılar hakkında idari işlemin yapılmaması da işkenceyi önleme yükümlülüğüne aykırılık teşkil etmektedir.

V. Fethiye Vakasında Tespit Edilen Sistemik Sorunlar ve İşkencenin Önlenmesinde Personelin Eğitiminin Rolü (Madde 10)

Bu kapsamda personelin eğitim eksikliği konusuna, İşkenceye Karşı Komite'nin 2016 yılında Türkiye'ye verdiği Önerilerin 46. maddesinin d bendinde değinmiş olduğunu, ancak burada belirtilen 'hayatta kalanlarla doğrudan temas halinde olan kolluk kuvvetleri personeli, hakimler, avukatlar ve sosyal hizmet uzmanları için toplumsal cinsiyete dayalı şiddet konusunda etkili eğitimler düzenlenmesi gerekliliği' yerine getirilmemiş olduğunun altını çizmek isteriz.

Cinsel saldırı davalarındaki yasal işlemlerin uzun sürmesi, şiddet travmalarını yıllar boyunca tekrar tekrar yaşamak ya da anlatmak zorunda kalan hayatta kalanların psikolojilerine zarar vermektedir. Fethiye Davası'nın önemi, uzun sürmesinin ötesine geçerek, cinsel şiddetle ilgilenen adli görevlilerin uzmanlık eğitimi almaması, hayatta kalanlara yönelik toplumsal damgalamalar (stigma) ve cinsel saldırı davalarında delil toplama ve muhafaza etme konusundaki kapsamlı zorluklar gibi köklü sorunları ortaya çıkarmıştır. Türkiye'de tecavüz kriz merkezleri olmadığı için hayatta kalanların başvurabilecekleri ve delillerin muhafaza edilmesini isteyebilecekleri devlete bağlı bir kurum bulunmamaktadır. Bu sistemik sorunlar, cinsel şiddete karşı yetersiz kalan devlet mekanizmalarının pratiklerini derinleştirmekte ve kapsamlı yasal ve toplumsal değişikliklere duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Bu bağlamda Fethiye Davası, Türkiye'de cinsel şiddet vakalarının ele alınmasında yargı sürecinin etkinliğini, duyarlılığını ve verimliliğini artırmayı amaçlayan bu değişikliklerin önemli bir referans noktası teşkil etmektedir. Dava, kolluk kuvvetleri ve adli personel için uzmanlaşmış eğitime, soruşturma ve yargılama aşamalarında usule ilişkin müdahalelerde iyileştirmelere ve hukuki süreç boyunca hayatta kalanlar için daha fazla destek mekanizmasına duyulan acil ihtiyacı vurgulamaktadır.

Fethiye Davası'nın merceğinden bakarak, Türkiye'de cinsel şiddet vakalarının yasal olarak ele alınışındaki karmaşıklıklar ve eksiklikler daha iyi anlaşılabilir. Bu karmaşıklığın sebebi yargı personellerinin yeterli mesleki eğitim almamaları, bu eğitimlerin olmaması sebebiyle yargılama pratiklerinde teklik olmamasıdır.

Yukarıda sayıldığı gibi, personel eğitimlerinin toplumsal cinsiyet kapsayıcı olmaması, cinsel saldırı suçlarını yargılamakla görevli personelin bu suça diğer suçlar gibi bakmalarını sağladığından yasal işlemlerin yürütülmesinin gecikmesini sağlamıştır. Bu gecikmeler genellikle toplumsal cinsiyet odaklı eğitim almayan yargılama çalışanlarının hayatta kalanlara yönelik oluşturduğu önyargılar, failerin statü

sahibi kişiler olmaları sebebiyle mahkeme üyelerinin önyargıları, hayatta kalanların inandırıcılığına ilişkin şüpheler, mağdur suçlayıcılık ve cinsel şiddet içeren davalara öncelik verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Cinsel saldırı gibi tanıksız suçlarda hayatta kalanlara yapılan delil gösterme dayatması, hayatta kalanların beyanlarına itibar edilmemesine sebebiyet vermektedir.

VI. Re'sen Soruşturma ve Mağdurların Şikayet Haklarının İhlali Dahilindeki Olaylar: Etkili soruşturma yürütülmemesi (Madde 12 ve 13)

Başvuran, olayların gerçekleşmesinden 6-7 ay süre sonrasında ilk hatırlama anı ve devamında tedavi aldığı süreçte olayların hepsini hatırlamıştır. Bu hatırlama hali sonrası adli sürece başvurmaya karar vermiş ve süreci başlatmıştır. Olay gerçekleşikten 8 ay sonra ilk başvuru Kemer Jandarma Komutanlığı'na hayatta kalan ve avukatları tarafından 11.03.2008 tarihinde şikayet ile yapılmıştır. Bu süreçte Jandarma kişilerin tespitini sağlayarak ifadelerini almıştır.

Suçla ilgili Fethiye savcılığına yapılan şikayetin ardından, 3 ay gibi kısa süre içerisinde ve neredeyse hiçbir delil toplanmadan şüpheliler hakkında kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verilmiştir. Bu karara karşı dosyanın avukatları itiraz etmiş ve itirazlar da reddedilince dosya kapanmıştır. Fakat bir süre sonra olağanüstü kanun yolu olarak tanımlanan kanun yararına bozma adlı başvuru hakkı kullanılarak 2 yıl sonra soruşturma dosyasının yeniden açılması sağlanmıştır.⁹ Soruşturma dosyası açılana kadar geçen 2 yıllık sürede deliller çoktan yok edilmiştir.

Olay tarihinde yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu'nun 102. maddesinin 5. Fıkrasında belirtilen "Mağdurun beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde cinsel saldırı" sebebiyle, hayatta kalan Adalet Bakanlığı İstanbul Adli Tıp Kurumu'na psikolojik muayene için savcılık tarafından sevk edilmiştir. Bu muayene sonrası 26.03.2008 tarihinde 6. İhtisas Kurulu 1320 karar numarası ve 7 adli tıp uzmanının oybirliği ile "mağduresi bulunduğu olay sonucunda ruh sağlığının bozulduğu" uzman görüşlerini dosyaya sunmuşlardır.

19.06.2008 tarihinde Fethiye Başsavcılığı tarafından atılı suç olan nitelikli cinsel saldırı suçunun ilgili kişiler ve çocuklar da dahil şüpheliler hakkında "müşteki ile şüpheli M.K. arasında gönül ilişkisi bağının

⁹ Burada bahsedilen olağanüstü kanun yolu, kanun yararına bozma adı altında 5271 sayılı Türk Ceza Muhakemesi Kanununda tanımlanmıştır. Buna göre kanun yararına bozma, üst mahkeme sıfatına sahip istinaf ve temyiz mahkemelerinin incelemesinden geçmeksizin kesinleşen, ancak hukuka aykırılıklar bulunan karar ve hükümlerin bozulması istemiyle Adalet Bakanlığı tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na başvurulmasıdır. Kararlara itiraz için olağan kanun yolu kalmadığında, hukuka aykırı bulunan mahkeme kararları için, kanun yararına bozma yoluna gidilmektedir.

bulunduğunun tespit edildiğini, müştekinin ruh sağlığının bozulduğuna ilişkin Adli Tıp Kurumu Raporu var ise de, söz konusu arazın müştekinin iddia ettiği ırza geçme olayından kaynaklandığına dair soyut iddiasından başkaca delil bulunmadığı, Adli Tıp Kurumu'nun adli soruşturmayı gerektiren bu konuda karar vermeye yetkili olmadığı ve kamu davası açılmasını gerektirecek nitelik ve yeterlilikte delil elde edilemediği" gerekçesiyle kovuşturmaya yer olmadığı kararı çıkmıştır. 04.08.2008 tarihinde dosyanın avukatları etkin soruşturma yürütülmediği, şüphelilerin ifadelerinin farklı zamanlarda alınmasının delilleri karartma için imkan sağladığının ve gerçeği açığa çıkarmak için gereken tüm delillerin toplanmadığı gerekçesiyle soruşturmanın devam etmesi için Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi'ne kararı taşıyarak itiraz etmişlerdir. 17.10.2008 tarihinde Muğla 2. Ağır Ceza Mahkemesi itirazı "savcılık tarafından verilen karar usul ve yasaya uygundur" gerekçesiyle reddetmiştir.

Bu son karar üzerine dosyanın avukatları kanun yararına bozma yoluna giderek kararın iptali ve yargılamanın devam etmesi için Yargıtay'a başvurmuşlardır. Yargıtay başvuruyu haklı bularak 26.03.2010 tarihinde reddedilen kararı "Adli Tıp Kurumu'nun raporu dikkate alınarak, delillerin kamu davası açmayı gerektirir nitelikte bulunduğu" gerekçesiyle bozmuştur. Bozma kararı sonrasında Başsavcılık, ikisi çocuk sekiz kişi hakkında mağdurun beden ve ruh sağlığını bozacak şekilde nitelikli cinsel saldırı ve kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçlarından iki ayrı iddianame düzenlemiştir.

26.01.2011 tarihinde Fethiye Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan çocukların dosyalarının ilk duruşması yapılmıştır. Bu duruşmada hayatta kalan mahkemede ifade vererek neden olayın üstünden süre geçtikten sonra şikayetini yaptığını, travmatik amnezi sebebiyle olaydan çok sonra eylemleri hatırladığını, kendisine türünü bilmediği ancak direncinin kırılması için uyuşturucu madde verildiğini düşündüğünü, olayları faillerden A.N.O.'nun kendisini telefonda araması sonrası hatırlamaya başladığını ifade etmiştir. Fethiye davası kadınların hukuk ve toplum nezdindeki konumları için önemli olduğundan pek çok kadın ve meslek örgütü ile hayatta kalanın avukatlığını üstlenen 20 feminist kadın avukat davaya katılmıştır. Avukatlar vekaletname ve yetki belgesi ile duruşmalara kabul edilirken, 39272/98 başvuru numaralı M.C. Bulgaristan¹⁰ kararına atıf yaparak davaya müdahillik talebinde bulunan kadın örgütleri ile meslek örgütlerinin müdahillik talepleri mahkeme tarafından reddedilmiştir.

¹⁰ M.C./Bulgaristan,. No. 39272/98, AİHM, 2003: Bu kararda özetle: Cinsel suçlara karşı, (fiziki direnişin mutlaka kanıtlanmasını gerektirme gibi), her tür katı yaklaşım belirli tecavüz türlerinin cezasız bırakılması riskine neden olacak ve bireyin cinsel özerkliğinin etkin korunmasını tehlikeye atacaktır. Üye devletlerin, 3. ve 8. maddeler uyarınca pozitif yükümlülükleri, mağdurun fiziki direnişinin yokluğu durumu da dâhil olmak üzere, rızaya

Dosyaya 19.2.2008 A.Ö.M. isimli psikiyatrist tarafından sunulan rapordan sonra uzman mahkemede dinlenmiş, hayatta kalanda travmatik amnezi olduğuna ilişkin görüş bildirmiş ve bu görüş de hayatta kalanın annesi tarafınan kızının olay öncesi herhangi bir psikolojik rahatsızlığının olmadığı ancak olay sonrasında psikolojik olarak kızının rahatsızlandığına ilişkin tanıklıkla desteklenmiştir.

Yapılan yargılama sonucuna 27.04.2012 tarihinde mahkeme sanıklar hakkında “Mağdurun soyut iddiaları dışında her türlü şüpheden arındırılmış, kesin ve inandırıcı delil elde edilememesi” gerekçesiyle oybirliği ile beraat kararı vermiştir. Beraat gerekçesinde hayatta kalanın soyut beyanlarına itibar edilmediği, şikayetin olayın üzerinden 8 ay gibi uzun bir süre geçtikten yapılmış olması ve mağdur beyanında yukarıda açıklandığı üzere suçlamanın esaslı unsurlarına yönelik olarak çelişkiler görülmesi karşısında, hayatta kalanın beyanları “soyut nitelikli” bulunmuş, sanıkların savunmalarının aksine haklarında mahkumiyetlerini gerektirir kesin ve inandırıcı elde edilemeyen sanıkların beraatlerine karar verilerek hüküm kurulmuştur.

Dosya açıldıktan sonra 2 yıl süren yargılamanın sonucunda hayatta kalanın beyanı, alınan adli tıp kurumu raporu ve diğer uzman raporları olayı doğrulamasına karşın yerel mahkeme sanıkların beraatine karar vermiştir. Sözleşme Madde 4, paragraf 1’e göre suç tanımı içine girecek eylemlerin suç sayılmadığı ve 2. paragrafta yer alan “cezalandırma” yükümlülüğünün aksine sanıklara ceza verilmediği görülmektedir.

Fethiye Davası'nın süresi, cinsel şiddet vakalarında yargı sürecini etkileyen sistemik sorunların bir kanıtıdır. Adalete erişmekte kararsız olan hayatta kalanların çoğu bu yargılama sürelerini görerek adalete başvurmaktan vazgeçmektedir.

a. Soruşturma Sürecini Etkisiz Hale Getiren Pratikler

Bu dava esnasında hayatta kalanın şikayeti üzerinden üç yılı aşkın bir süre geçtikten sonra sanık M.K. ile diğer sanıkların bilgisayarlarından elde edilen hard disk imaj kopyaları incelenmek üzere Ankara 8. Ağır Ceza Mahkemesi’ne gönderilmiş, ancak sanıkların ifadelerine başvurulmasından sonra geçen 3 yıl düşünüldüğünde dava konusu ile ilgili herhangi bir veri bulunamamıştır.

dayanmayan her tür cinsel eylemin, cezalandırılması ve etkin soruşturulması olarak görülmelidir. Ayrıca bu davada Bulgaristan içerisinden Interights adlı örgütün davaya müdahil olması kabul edilmiştir.

Hayatta kalan ve iki avukatının İstanbul'dan Fethiye'ye giderek şikayetlerini bizzat yapmış olmalarına karşın şüphelilerin şikayet gününden bir gün sonra akşam saatlerinde cep telefonu ile aranarak ifadeye "davet edilmeleri", kendilerine suç isnadının yapılan bu telefon görüşmesinde söylenmiş olması nedeniyle delilleri karartma ve yok etme imkanı verilmiştir. Bütün şüphelilerin bulunmasına elverişli ipuçları bazıları hakkında yeterli adres ve meslek bilgisi şikayet içeriğinde verilmesine rağmen bir kısım şüphelilerin haklarında yakalama kararı çıkarılmadan şikayet tarihinden en erken on gün sonra (21.02.2008) kendiliğinden gelmeleri beklenmiştir. Avukat, hak savunucusu ve gazetecilerin haklarında açılan davalarda doğrudan yakalama kararı çıkartılarak evlerinden ya da işyerlerinden gözaltına alınmaları durumu düşünüldüğünde bu uygulamanın çelişkili olduğu görülebilir. Soruşturma aşamasında şikayet dilekçesinde talep edilmesine rağmen şüphelilerin telefon görüşme teknik tespitlerinin yaptırılmamış ve bilgisayarlarından elde edilebilecek delillerin tespiti hususunda gerekli arama, el koyma kararlarının derhal talep edilmeyip delillerin karartılmasına imkan sağlayacak şekilde 10.03.2008 tarihinden 08.04.2023 tarihine kadar bu eylemler geciktirilmiştir. Davanın avukatlarından Av. Cevriye Aydın Evrensel Gazetesi'ne verdiği röportajda sanıkların özellikle davet usulü ile ifadeye çağrılmış olmalarının delilleri yok etmeleri için zaman kazanmalarına ve cep telefonları, bilgisayarları, diğer dijital materyallerinin incelenememesine neden olduğunu ifade etmiştir. Şüphelilerin ifadeleri farklı tarihlerde alındığı için birbirleri lehine delilleri karartma imkanı tanınmış, soruşturma makamının suçun ispatına yarar delillerin toplanmasında gerekli özeni göstermemiş olması sebebiyle hızlı davranılması halinde elde edilebilecek video, fotoğraf, telefon görüşme kayıtları gibi teknik delillere ulaşamamıştır. Bütün bu gecikmelere ve ihmellere ek olarak, savcılığın Adli Tıp Kurumu'ndan dosyaya sunulan ve hayatta kalanın beden ve ruh sağlığının bozulduğuna ilişkin raporun yeterli delil sayılmayarak şikayetçi lehine delilleri görmezden gelerek kovuşturmaya yer yok kararı ile dosyayı kapatması da etkin başvuru hakkının ihlal edilmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca nüfus yoğunluğu açısından küçük bir şehir olan Fethiye'de sanıkların bazıları kamu görevlileridir. Diğer sanıklar ise kentin tanınan, bilinen ve ilişki ağları kuvvetli kişilerdir. Bu davada sanıkların nüfuzlarını kullanarak yargıyı etkiledikleri görülmektedir. Görülen bu durum Sözleşme Madde 13'te belirtilen hayatta kalanın şikayet, yetkili mercilerce davanın hemen ve tarafsızca inceleme maddelerine aykırıdır. Ve verilen beraat kararları, kamu görevlilerinin görevlerini yapmaması, sorumluluğu olan kamu görevlilerinin de yargılanması için dava avukatları yeniden dava açmaya hazırlanmaktadır.

Bu dava dosyasında, yargılama devam ederken yürürlükte olan TCK 102/5 maddesi uyarınca ruh ve beden sağlığının bozulması hususunun kanıtlanması açısından 4 farklı kurumdan 4 ayrı rapor dosyaya sunulmuştur. Bu raporlar başvuranın beden ve ruh sağlığının bozulduğu, travma sonrası stres bozukluğu yaşadığına ilişkin olmasına ve kanun maddesinde açıkça ruh ve beden sağlığının bozulması

ibaresi geçmekte iken sanıklar hakkında beraat kararı verilmesi de bu hakkın başka bir ihlalinin meydana getirmiştir.

Fethiye Davası'nın ilk aşamaları, soruşturma sürecinde etkili soruşturma eksikliği olduğunu ortaya koymuştur. Delillerin toplanmasından tanıkların ve faillerin sorgulanmasına kadar, soruşturma aşamalarında önemli eksiklikler mevcuttur. Bu sorunlar genellikle kolluk kuvvetlerinin eksik incelemelerini, soruşturma savcılarının tanık ve şüphelileri gecikmeksizin ifadeye çağırmasından ve delillerin titizlikle toplanmasını ve korunmasını sağlamak için kritik öneme sahip olan cinsel şiddet vakalarını ele alma konusunda uzmanlaşmış eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Dahası, adli makamların ilk müdahalesi genellikle gereken aciliyet ve titizlikten yoksun olmuş, bu da delillerde daha sonra yasal süreci cezasızlığa götüren boşluklara yol açmıştır.

Fethiye Davası'ndaki prosedürel gecikmeler gereken özeni gösterme standardına aykırılık teşkil etmiş; adaletin gecikmesi ve yıllara yayılması gibi daha derin meselelerin de altını çizmiştir. Duruşmaların sık sık ertelenmesi, mahkeme kararlarının verilmesindeki gecikmeler ve adli inceleme süreçlerinin yavaş ilerlemesi, hayatta kalanın ve avukatlarının beyanlarına inanılmaması ve işaret ettikleri delillerin toplanmaması cinsel şiddet davalarının ciddiyeti ve hassasiyeti konusunda sistematik bir ihmali yansıtmaktadır. Bu usule ilişkin gecikmeler sadece gereken özenin gösterilmediğini ilişkin değildir; hayatta kalanların unutulma hakkı, adalete erişim, onurlu bir yaşam sürme gibi haklarına ve onların refahlarına yönelik temel bir anlayış ve saygı eksikliğini temsil etmektedir.

VII. Sistematik Şiddet ve İhmal Örüntüleri Nedeniyle Mağdurların Yeterli Telafiye Ulaşamaması (Madde 14)

Hayatta kalan 15 yıldır ihtiyaç duyduğu adalete erişememiştir. Adli Tıp Kurumu'ndan gelen raporda hayatta kalanın ruh sağlığının bozulduğunun belirtilmesine rağmen dava şikayet tarihinden 3 yıl sonra açılmış, hayatta kalan 5 şüpheliyi 12 kişi arasından teşhis etmiş, olay yerini göstermiş ve olayı ayrıntılı, bütün aşamalarda değişmeyen şekilde anlatmıştır. Hayatta kalan ile şüphelilerin olay günü telefon görüşmelerinin yargılama aşamasında tespit edildiği ve bu tespitlerin hayatta kalanın anlatımlarını doğruladığı halde bu delillerin soruşturma ve yargılama aşamalarında dikkate alınmadan önce kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi ve itirazın reddi ile olağan kanun yollarının kapatılması, ardından olağanüstü kanun yoluna gidilerek davanın açılmış olması üzerine de aynı tutumun sürdürülerek yasaların gerektirdiği tedbirlerin uygulanmaması, ilgili hakkın ihlali sonucunu doğurmuştur. Madde 14'te belirtilen zararın karşılanması ve uygun rehabilitasyona erişmesi sağlanamamıştır. Bunun yerine dava sürecinin kendisi başka bir psikolojik işkenceye dönmüştür.

Fethiye Davası'nın ortaya koyduğu bu sistemik sorunlar, Türkiye'de cinsel şiddet vakalarının ele alınış biçiminin eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulmasını gerektirmektedir. Yargı sürecinin etkinliğinin artırılmasından bu tür davalarda görev alan tüm personelin eğitiminin iyileştirilmesine, adli ve idari işlemlerin gözetimi ve hesap verebilirliği için daha sağlam mekanizmaların kurulmasına kadar reformlara duyulan ihtiyaç açıktır. Cinsel şiddetten hayatta kalanlar için adalet arayışı, haklarını ve haysiyetlerini koruması gereken sistem tarafından dayatılan ikincil bir travma olmamalıdır.

Cinsel saldırı davalarındaki cezasızlık oranlarının daha iyi anlaşılması ve ele alınması için kapsamlı veri toplama ve analiz süreçlerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu, davaların hangi aşamalarda ve neden etkili şekilde yürütülmediğinin anlamak için kritik öneme sahiptir.

Türkiye sistemik olarak kamuoyuyla sistemik, ayrıştırılmış ve şeffaf veri paylaşmamaktadır. Paylaşılan en son veriler 2021 yılına aittir. Bu verilerin de güvenilirliği tartışmalıdır çünkü ayrıntılı ve ayrıştırılmış verilere yer verilmemektedir. Bu veriler üzerinden yargılama pratiklerinin ya da yargılamadaki eksikliklerin okunması mümkün olmamaktadır. Cinsel saldırı suçuna ilişkin 2014-2021 yılları arasında toplamda 22.517 suç sayısı kaydedilmiştir. Cinsel saldırı suçu işlenen suçlar arasında %17,7'sini oluşturmaktadır. 22.517 suçtan 9.465 tanesinin dosyası kovuşturmayaya yer olmadığına dair

karar verilerek %42 oranında kapatılmıştır. 9.538 tanesi hakkında kamu davası açılmıştır. Bu da yarı yarıya bu tür dosyalarda kamu davası açılmadığını göstermektedir.

2014: 1.952 olay, %20,9 mahkumiyet oranı ile,

2015: 2.000 olay, %21,2 mahkumiyet oranı ile,

2016: 1.353 olay, %48,5 mahkumiyet oranı ile,

2017: 677 olay, %24,3 mahkumiyet oranı ile,

2018: 218 olay, %7,8 mahkumiyet oranı ile,

2019: 119 olay, %4,3 mahkumiyet oranı ile,

2020: 423 olay, %15,2 mahkumiyet oranı ile,

2021: 2.790 olay, %24,7 mahkumiyet oranı ile sonuçlanmıştır.

Buradan yola çıkarak mahkumiyet haricindeki kararların beraat ve hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı olduğu yorumlanabilir. Bu açıdan bakıldığında yargılamaların hayatta kalanların zararlarını telafi için yapılıp yapılmadığı konusunda net bir bilgi edinilememektedir. Şeffaf ve ayrıştırılmış veri olmaması sebebiyle hayatta kalanların adalete erişimlerinin sağlanıp sağlanmadığı nesnel bir şekilde saptanamamaktadır.

a. Hayatta Kalanların Adalet, Rehabilitasyon ve Destek Hizmetlerine Erişimde Karşılaştıkları Zorluklar

Türkiye’de destek sistemi uygulamaları yeterince gelişmediği için, hayatta kalanların yargılama sırasında maruz bırakıldıkları ikincil travma ve mağdur suçlayıcılığa ilişkin iyileştirici ve güçlendirici sistemlere erişimleri mümkün olmamaktadır. Travmadan güçlenme için kamu hizmetlerine erişim, psikolojik destek için erişilebilir kurumlar, unutulma hakkı bağlamında haber içeriklerinin internet ortamından çıkarılması gibi mekanizmalar Türkiye’de aktif şekilde yer almamaktadır. Bunu Türkiye’de sağlamaya çalışan sınırlı kaynaklara sahip sivil toplum kuruluşlarıdır. ¹¹

¹¹ Derneğin savunuculuğu yaptığı konulardan biri destek sistemlerine ilişkindir. Destek sistemlerinin ne olduğu ve İstanbul İlinde erişilebilir destek sistemlerini gösterir harita online şekilde erişime açılmıştır. <https://csdestek.org/>

Komite'nin Türkiye'ye 2016 yılında verdiği önerilere bakıldığında 46. maddenin c bendindeki "Şiddet mağduru tüm kadınların sığınma evlerine erişebilmelerini ve gerekli tıbbi bakım ve psikolojik desteği alabilmelerini sağlayın" önerisinin ne şekilde gerçekleştiği belirsizdir. Devletin sağlamış olduğu sığınaklara ilişkin kadınların şikayetçi oldukları¹², sığınak koşulların yetersiz ve sağlıksız olduğu, sığınak adresinin polis memuru tarafından paylaşılması ancak bu polisle¹³ ilgili herhangi bir işlem yapılmaması gibi güncel durumlar mevcuttur.

¹²Kadınların ağzından sığınak deneyimleri: Sanki suç işlemişiz gibi davranıyorlar.

<https://t24.com.tr/haber/kadinlarin-agzindan-siginma-evleri-sanki-suc-islemisiz-gibi-davraniyorlar,849566>

¹³ Sığınak adresini fail ile paylaşan polis hakkında işlem yapılmadı. <https://bianet.org/haber/mor-cati-siginmaevi-adreslerini-paylasanlar-hakkinda-islem-yapilmali-225174>

VIII. İşkenceye ve Kötü Muameleye Katkıda Bulunan Etkenler

a. İşkencenin Yaygınlaşmasına Katkıda Bulunan ve Altta Yatan Faktörlerin Analizi / Sosyo-Politik, Ekonomik ve Kültürel Etkenler

On yılı aşkın bir süreye yayılan Fethiye Davası, cinsel şiddetten hayatta kalanlar üzerindeki derin psikolojik, sosyal ve hukuki etkilerin bir örneğini sunmaktadır. Dava, bireysel acıların ötesine geçerek, toplumun ya da adalet arayışına girmek isteyen diğer insanların adalet sistemine olan güvenini düşürmektedir. Kadınlar için en güvendikleri kişiler tarafından aracılık edilerek işlenen bu suç kendi güvenliklerinden daha fazla endişe eder hale gelmelerine neden olmuştur. Devlet böylelikle ayrımcılık yaparak bir grubun haklarını ihlal etmiştir. Kadın vatandaşlarına “devlet olarak sizi korumayacağım” mesajını vermiştir. Ayrıca Türkiye’de cinsel şiddete yönelik toplumsal tutumlar açısından da tecavüz kültürünün ve mitlerinin kitlelerce kabul görmesine dair daha geniş sonuçlar doğurmaktadır.

Fethiye Vakası'nın toplumsal yansımaları doğrudan olaya karışan bireylerin ötesine geçmektedir. Hayatta kalanlar genellikle damgalama ve suçlanmaya maruz bırakılmaktadır. Cinsel şiddet toplumsal barış ve güveni sarsar, sosyal uyumu bozar, ekonomik kayıplara yol açar ve toplumsal normlar ile değerler üzerinde derin değişikliklere neden olur. Hayatta kalanlar sosyal entegrasyonlarını ve destek ağlarını engelleyebilecek dışlanma, ilişki kaybı ve izolasyonla karşı karşıya kalabilirler. Dahası, bu kadar uzun süren bir vakanın görünürlüğü, cinsel şiddetle ilgili, mağduru suçlayıcı tutumlar gibi zararlı mitleri ve klişeleri sürekli hale getirebilir ve bu da bu tür suçların bildirilmesine yönelik toplumsal engelleri daha da güçlendirir.

Bu davada beraat kararında etkili olan şeylerden biri de, hayatta kalan kadının bir erkekle dinence yerine gitmesine yönelik önyargılar olmuş, hayatta kalana adeta “rıza ataması” yapılmıştır. Beraat kararını hayatta kalanın avukatları Yargıtay’a taşınmış ve 3 yıl sonra Yargıtay yerel mahkeme kararını onamıştır.

b. Hesap Verebilirlik Mekanizmalarının Eksikliği ve Cezasızlık

Sözleşme’nin 12. Maddesinde “Her Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde bir işkence eyleminin işlendiğine inanmak için ciddi sebepler mevcut olan her halde, yetkili mercilerinin derhal ve tarafsız soruşturma yürütmelerini sağlayacaktır.” der. Türkiye’de şiddetin tanımı ve bicimi son yıllarda değişmiştir. Şiddet artık fiziksel şiddetten ziyade uzun süreçlere yayılan yargılamalarla ve cezasızlık politikalarıyla yapısal bir şiddet türüne dönüşmüştür. Fethiye davasında da bu yapısal şiddet dosyanın

soruşturma aşamasından kovuşturma ve karar aşamasına kadar devam etmiş ve dava failinin beraati ile sonuçlanmıştır. Bu durum, madde 12 ve madde 13 temelinde devletin adil ve belirli bir süre zarfında yargının sonlanması yükümlülüğünü yerine getirmediği anlamına gelmektedir.

Eğer şiddet eyleminin üstünden belirli bir zaman geçmişse neredeyse tüm cinsel saldırıdan hayatta kalanlara ilk başvuru anında sorulan “Neden şimdi başvuruyorsunuz?” ya da “Neden olaydan hemen sonra başvuru yapmadınız ve beklediniz?” sorularıdır. Soruşturma aşaması ve kolluk aşamasında başlayan bu sorgu bu davada da hayatta kalana yöneltilen ve davanın seyrini belirleyen ana soru olmuştur. Türkiye’deki hukuk sisteminin özellikle ceza yargılamalarında kişilerden beklentisi hakkı ihlal edilen kişinin bu hakkın teslimi için gecikmeksizin adli sürece başvurmasıdır. Ancak bu durumun, Türkiye’de kadın olmanın gerçeğini ve cinsel saldırıya maruz bırakılmanın kadınlar üzerindeki etkisini görmezden geldiği açıktır.

Bu tür davalarda cezasızlığa sebep olan nedenlerin detaylı şekilde incelenebilmesi için hesap verilebilirliğin sağlanması gerekmektedir. Her yargılama kendi içerisinde farklılaştığından ve cinsel şiddet suçları yoğunlukla tanıksız suçlardan olduğundan mahkemelerin bu suçları cezasızlığa götürmekte daha istekli oldukları söylenebilir. Şeffaf ve ayrıştırılmış veri sağlanmaması sebebiyle ancak kadın hakları alanında çalışan sivil toplum kuruluşları ve avukatların aktarımlarıyla oluşturulan veriler, tüm toplumun içinde bulunduğu durumu okumak ve yorumlamak için yetersiz kalmaktadır. Kamuya yansıyan tekil davaların daha hızlı ve yüksek cezalarla sonuçlanması ancak görünürlüğü az olan davaların akıbetlerinin bilinmemesi yargılama sisteminin adaleti sağlamaktan ziyade itibarı korumayı tercih ettiğini düşündürmektedir. Sosyal medya adaleti yakıştırmaları son yıllarda Türk Yargılamasının durumunu izah etmek için dikkate alınabilir. ¹⁴

¹⁴ Türkiye’de adaleti sosyal medya mı sağlıyor? <https://tr.euronews.com/2020/08/19/turkiye-de-adaleti-artik-sosyal-medya-mi-sagliyor> Ayrıca Bkz: Nisan 2024 tarihli online araştırmada Türkiye’de adalete güveniyor musunuz? adlı ankette %67,7 Hayır, Güvenmiyorum sonucu alınmıştır.

IX. İşkencenin Sonuçları

a. Hayatta Kalanlar Üzerindeki Fiziksel, Psikolojik ve Sosyal Sonuçlar

Fethiye Davası'nın mağdurları üzerindeki psikolojik etkisi görmezden gelinemeyecek düzeydedir. Hukuki sürecin uzun sürmesi, cinsel şiddetten hayatta kalan olmanın kamuya teşhir edilmesi ve damgalanmayla birleştiğinde, ilk travmayı daha da kötüleştirmektedir. Hayatta kalanlar sıklıkla kronik stres, anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) yaşarlar. Adalete erişmeyi bekleyen hayatta kalanlar için bekleyiş, bir çaresizlik duygusuna ve kendilerini koruması gereken sisteme karşı güvensizliğe yol açmaktadır. Ayrıca, travmatik olayın mahkemede tekrar tekrar anlatılması, mağdurları yeniden travmatize ederek iyileşme ve iyileşme süreçlerini zorlaştırmaktadır.

Diğer yandan sanık avukatları yaptıklarıyla savunmalarla olayın gerçeğinin açığa çıkarılmasından ziyade hayatta kalanın mahkeme huzurunda itibarının ve inandırıcılığının zedelenmesine hizmet eden savunmalarda bulunmuşlardır. Elbette her avukat kendi müvekkilini savunmakla yükümlüdür ancak Türkiye'de özellikle cinsel şiddet davalarında sanıkların avukatlığını üstlenen tarafların dosya içeriğinden ziyade mağdur suçlayıcılık ekseninde savunmalarını yaptıkları kamuoyu tarafından da bilinen bir gerçektir. Hayatta kalanın akıl sağlığının araştırılmasını, önceden ilaç kullanıp kullanmadığını, daha öncesinde akıl sağlığı ile ilgili bir sorununun olup olmadığını araştırılmasını isteyerek yargılama ile ilgisi saptanamayan bu tür savunmaların gerçeğin açığa çıkarılmasından ziyade mahkemenin tutumunu etkilemeye yönelik olduğu açıktır.

Bir diğer husus ise her duruşma yinelenen kadın ve meslek örgütlerinin davaya katılma taleplerinin reddedilmesidir. Bu tür davalarda hem davanın asli tarafı olan kadının korunması hem de çıkacak kararın tüm toplumdaki kadınları etkilemesi mümkün olduğundan sivil toplum kuruluşlarının davaya katılmaları adaletin sağlanması için gereklidir.

Hayatta kalan, birden çok erkeğin cinsel saldırısına maruz bırakılmıştır. Dava avukatları şikayet dilekçesinde, savcılıktaki ifadesinde ve mahkemede de bu ifadelerin doğruluğunu teyit ettiği şekilde erkek arkadaşı M.K. ile birlikte olayın gerçekleştiği yer olan mekana gitmesi sebebiyle savcılık ve kolluk kuvvetleri tarafından sürecin önyargı ile değerlendirilmesine neden olduğuna ve bu durumun yetkili merciler tarafından derhal ve tarafsız soruşturma yürütme ilkesini ihlal ettiğini anlatmışlardır. Bu durum soruşturma aşamasında savcılık tarafından hazırlanan kovuşturmayla yer olmadığı kararının

içeriğindeki “müşteki ile şüpheli M.K. arasında gönül ilişkisinin bulunduğu tespit edildiği” ibaresinde görülmüştür. Gönül bağı ilişkisinin bulunuyor olması ile soruşturmanın savcılık tarafından yürütülmemesi arasında kurulan bağ hayatta kalanın itibarsızlaştırılmasını sağlamış ve inandırıcılığını zedelemiştir.

Dava avukatları ayrıca hayatta kalanın kadın olması ve dava içeriğini hayatta kalanın erkek arkadaşı sebebiyle yaşadığı cinsel bir suçun oluşturması sebebiyle yargı mercilerinin dosya içeriğine tarafsız bakmadıkları aktarmışlardır. Gerçekten de yargılama süresince mağdur suçlayıcılığa sebebiyet verecek ve yargılama konusuyla ilgisi bulunmayan bu savunmalar mahkeme tarafından dikkate alınmıştır. Bunlardan biri, sanıkların hayatta kalana yönelik olan “psikolojik bozukluğu var” ifadesinin mahkemece dikkate alınarak hayatta kalanın yıllar önce boşanmış olan anne-babasına ait dava dosyası mahkeme tarafından dosyaya dahil edilmesidir. Dava avukatları bu hususun yargılamaya herhangi bir katkı sunmayacağını ancak hayatta kalanın geçmiş yaşamının mahkeme tutumunu etkilemesi için gündemleştirildiğini aktarmışlardır.

b. Toplum Üzerindeki Etkiler

Bu tür davaların uzun sürmesi, faillerin cezasız kalması, hayatta kalanların ihtiyaç duydukları adalete ve psikolojik desteğe erişememeleri hak arama mücadelesine girmek isteyen cinsel saldırıdan hayatta kalanları umutsuzluğa sürüklemektedir. Faillerin cezasız kalacağına ve mahkemelerin hayatta kalanın söylediklerine inanmayacağı inancı bu tür suçların bildirilme oranını düşürmektedir.

Faillerin cezasız kalması, cinsel şiddetin toplumda normalleşmesine ve yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Failler, cezasız kalacaklarına olan inançlarıyla daha cesur hale gelirken, potansiyel suçlular da bu durumdan cesaret almaktadır. Bu da cinsel şiddet olaylarının artmasına neden olmaktadır.

Cezasızlık, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştirmektedir. Kadınların ve çocukların güvenliğinin sağlanamaması, cinsiyetler arası eşitsizliği derinleştirir ve kadınların toplumsal hayata katılımını olumsuz etkilemektedir. Bu, genel olarak kadınların haklarının ihlal edilmesine ve cinsiyet temelli ayrımcılığın artmasına neden olmaktadır.

Adaletin sağlanamaması, toplumun genel etik değerlerinin erozyonuna yol açar. İnsanlar, hukuk sistemine ve toplumsal normlara olan inançlarını yitirirler. Bu durum, genel olarak toplumsal düzenin bozulmasına ve suça karşı toplumsal hoşgörünün artmasına neden olmaktadır. Ayrıca bu tür davalarda raporda değinildiği gibi, hayatta kalanların yargılama süreçlerinde itibarsızlaştırılması, bekarete ilişkin

değerlendirmeler¹⁵, fail ile romantik ilişki içerisinde olmalarının vurgulanması mağdur suçlayıcılığı artırdığı için kadınların toplum önündeki itibarlarını zedelemektedir.

¹⁵ Bkz: Cinsel saldırıya maruz bırakıldıktan sonra öldürülen Şule Çet dosyasında fail avukatının zaten bakire değildi savunması. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/sule-cet-davasinda-skandal-savunma-1233550>

X. Talepler ve Öneriler

İşkenceye karşı komite 2016 yılında Türkiye'ye verdiği sonuç değerlendirmelerinde cinsel şiddetle ilgili toplumsal cinsiyet temelli şiddet başlıklarında her ne kadar bazı önerilerde bulunsa da, bu önerilerin 2024 yılı itibariyle gerçekleşmediğini belirtilmesi gerekmektedir. Özellikle kadına yönelik her türlü şiddet biçiminin etkili şekilde soruşturulması ve failerin kovuşturulması konusunda güncel herhangi bir gelişme bulunmamaktadır.

Bu bağlamda, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, İşkenceye Karşı Komite'den Taraf Devleti'ne şu çağrılarda bulunmasını talep eder:

1. Cinsel şiddet davalarında etkin soruşturma yürütülmesi için devletin hangi önlemleri aldığını bize bildirilmesini talep ediyoruz.
2. Şikayet ya da ihbarın yapılmasının ardından bu suç türleri için tarafların ifadelerinin gecikmeksizin alınması gerekmektedir. Hayatta kalan kişilerin ifadelerinin alınması için Türkiye'de Adli Destek ve Mağdur Hakları Daire Başkanlığı tarafından açılan ve adliye bünyelerinde kullanılan Adli Görüşme Odaları'nın kullanım oranının tarafımızla paylaşılmasını ve ifadelerin uzmanlar eşliğinde alındığı bu odaların - özellikle soruşturma aşamasında savcılık ve mağdur avukatları tarafından daha sık kullanılması için Devlet tarafından gerekli tedbirlerin alınmasını ve düzenlemelerin yapılmasını talep ediyoruz.
3. Adli süreçte mağdur suçlayıcılığın önüne geçilmesi için kamu görevlilerinin, savcılık, karakol ve mahkemelerin tutumlarının dikkatli şekilde incelenmesini ve mağdur suçlayıcı ifadelerde bulunan kanun uygulayıcı makamlara ve yargı üyelerine yönelik yaptırımların paylaşılmasını talep ediyoruz.
4. Cinsel şiddete dayalı suç türlerinde yargılamaların olabildiğince hızlı yürütülmesi ve hayatta kalanın hak kaybına uğramasının önüne geçilmesi amacıyla, yargı kararlarında uygulama açısından birlik sağlanması (Yargıtay ve İstinaf Mahkemelerinin cinsel saldırı konusunda ortak içtihat oluşturmaları) için Adalet Bakanlığı'nın bilgilendirme yapmasını talep ediyoruz.
5. Cinsel şiddet davalarındaki yaygın cezasızlık kültürünün son bulması için Türkiye Devleti'nin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmesini ve adalete erişimin önünü açmak için ulusal eylem planlarında bahsi geçen hangi eylemleri gerçekleştirdiğini şeffaf bir biçimde açıklamasını talep ediyoruz.

6. Bu kapsamda öncelikle somut olarak 2021-2025 yıllarını kapsayan ve Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından hazırlanmış Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Eylem planlarında geçen hangi eylemin ne şekilde uygulandığının kamuoyuyla şeffaf şekilde paylaşılmasını talep ediyoruz.
7. Türkiye’de son 5 yıl içerisinde Türk Ceza Kanunu’nun cinsel şiddete ilişkin maddelerinden 102/Cinsel saldırı, 103/cinsel istismar ve 104/reşit olmayanla cinsel ilişki kapsamına kaç tane şikayet ya da ihbar yapıldığı, kaç tane re’sen soruşturma başlatıldığı ve bu ihbar ve şikayetlerden kaçının mahkeme aşamasına geldiğinin açıklanmasını talep ediyoruz.
8. Cinsel şiddete ilişkin veri ve uygulama pratiklerinin Adalet Bakanlığı tarafından paylaşılmasını ve bu verilerin herkesin erişimine açılmasını talep ediyoruz.
9. Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği olarak cinsel şiddet davalarındaki sistematik sorunların azaltılması ya da ortadan kaldırılması bakımından pratik bir fayda sağlayacağı gerekçesiyle; devletin en azından belirli bir sayıda cinsel saldırı dosyasını pilot uygulama şeklinde şikayetin ya da ihbarın yapıldığı tarihten kesin karar çıkıncaya kadar izlemesini ve bu dosyaları bilgilerin gizliliğini sağlayarak raporlamasını öneriyoruz. Böylece ilk derece mahkemeleri ve üst derece mahkemeleri arasındaki uyuşmazlıklar, uygulama farklılıkları, hayatta kalanların mahkeme sürecinde yaşadıkları zorlukların belirlenmesi, adil yargılanma hakkının aktif uygulanması, etkin soruşturma yürütülerek kötü muamele yasağının önüne geçilmesi mümkün olacaktır.
10. Devlet hayatta kalanların korunması ve rehabilitasyonu için daha fazla kaynak ayırmalıdır. Cinsel şiddetten hayatta kalanlar için, Sağlık bakanlığı ve Adalet Bakanlığı işbirliği ile acilen tecavüz kriz merkezleri açılmalı ve hukuki, psikolojik ve tıbbi destek sunan, devlet tarafından finanse edilen diğer kapsamlı destek merkezleri kurulmalıdır.
11. Hakimler, savcılar ve kolluk kuvvetleri için cinsel şiddet, mağdur psikolojisi ve toplumsal cinsiyete odaklanan hak temelli, kapsamlı bir eğitim programı geliştirilmeli ve uygulanmalıdır.
12. Cinsel şiddet vakalarında hesap verebilirliğin sağlanması için mahkemelerin, mahkumiyet oranları ve işlem süreleri de dahil olmak üzere, ele alınan cinsel şiddet davalarının sayısı ve türleri hakkında anonimleştirilmiş ve ayrıştırılmış veriler yayınlamasının sağlanması gerekmektedir. Şeffaflığın sağlanması için bu veriler kamuya açık hale getirilmelidir.

EK: Yargılama Pratikleri Açısından Benzer Davalar

Bu bölümde yargılama pratiklerinin benzerliğini ortaya koyabilmek adına kamuoyunda yer edinmiş, içeriğine kolayca ulaşılabilecek bazı dava özetlerine yer verilmiştir:

Şule Çet Davası¹⁶: Bu davada Şule Çet isimli kadın romantik ilişki yaşadığı iddia edilen fail ve arkadaşının bulunduğu eve gittikten sonra evin cam bölmeli kısmından aşağı itilerek öldürülmüştür. Bu davada faillerin avukatları Şule Çet'i itibarsızlaştırmak için bekaret odaklı savunmalarda bulunmuşlardır. Mahkeme aşamalarında adli tıp raporlarında çelişkiler uzun süre giderilmemiştir. Delillerin toplanması açısından gecikmeler yaşanmıştır.

N.Ç Davası: Bu dava her ne kadar çocuklarla ilgili olsa da cinsel şiddet söz konusu olduğunda yargılama pratiklerinin çocuk ya da yetişkin odağında değişmediği görülebilir. Bu davadaki faillerin profilleri Fethiye Davası'na oldukça benzerdir. 28 kişinin çeşitli zamanlarda istismara maruz bıraktığı ve hatta para karşılığı fuhuşa zorlandığı gerekçeleriyle devlet memurları, kaymakamlık çalışanı, yüzbaşı, muhtar ve iş insanları yargılanmıştır. Yargılama 11 yıl sürmüştür.¹⁷

Yakın tarihli bir örnek olarak H.K.G.. Davası¹⁸: Yine çocukları ilgilendiren bu davada hayatta kalan kişi 6 yaşında aynı cemaatten olan başka biriyle evlendirilmiştir. Bu istismar çocuk tarafından çeşitli zamanlarda bildirilmeye çalışılmış ancak yargılama organları tarafından dikkate alınmamıştır. Çocuğun kemik yaşı raporunun gerçeğe aykırı şekilde düzenlendiği ve yaşından büyük şekilde yazıldığı dosyanın önemli detaylarındandır. Dosya kamuya yansdıktan sonra yargılama hızlanmış ancak tüm sanıklar yerine yalnızca 2 kişi ceza almıştır. Dosya henüz bitmemiştir. Bu tür cemaat iddialı yargılamalarda gerçek suçlular cezasız kalmaktadır.

¹⁶Şule Çet davasının kronolojisi için bkz: <https://bianet.org/haber/sule-cet-cinayeti-kronolojisi-203299>

¹⁷N.Ç. davasının detayları: <https://artigercek.com/makale/12-yasindaki-n-c-yi-hatirliyor-musunuz-232633>

¹⁸HGK davasında yargılama devam ediyor. <https://www.odatv.com/guncel/hkg-davasi-sil-bastan-saniklar-yeniden-hakim-karsisina-cikti-120042135>